

VISZHANG

A „HAZÁNK” CZÍMŰ POLITIKAI LAPBAN

MEGJELENT

HOGY SEGÍTSÉN MAGÁN A SZEGÉNY EMBER?

CZIKKRE.

ÍRTA

KENESSEY KÁLMÁN.

SZÉKES-FEHÉRVAROTT,
ÖZVEGY SZÁMMER PÁLNÉ BETŰIVEL.

1868.

Előszó

Népünk roncsolt anyagi viszonyain s általában a földbirtok terhein; hogy miként lehetne segíteni – munkásságomnak évek óta egyik főtárgyát képezi.

Ebbeli törekvésemnek újabb anyagot szolgáltatott a „Hazánk” című politikai lapban megjelent azon cikk, melynek címe: „Hogy segítsen magán a szegény ember.” A „viszhang” e cikkre készen volt lelkemben, csak leírni kellett.

Ekként keletkezett azon VI igénytelen cikk, mely nevem alatt az idézett lapban megjelent. Mely cikksorozat, a többek közt, egy felállítandó megyei bank eszméjét is megpendíti, – mint mely intézet a megyei földbirtoknak jelen súlyos helyzetéből kiemelését s felvirágoztatását fogná eredményezhetni.

Az eszmének, melyet megpendíték, időszerűsége lehet fő oka azon reám nézve hízelgő fogadtatásnak, melyben a cikkecskék részesültek. Mely szíves fogadtatást tetézte a megyei közigazgatási s a k o s z t á l y azon nem várt, nem keresett s engem felettebb megtisztelő határozata, mely cikksorozatomat külön kinyomatni és a megyében szétterjesztetni rendelé azon okból, hogy a cikkekben indítványba hozott megyei bank eszméjével a megyei közönség – főleg annak befolyásosabb tagjai megismerkedvén, alkalom nyílják azoknak, kik az eszmét megvalósítani is hajlandók, a csatlakozásra. Mely körülményt az ügy érdekében felhasználandó – az illető példányok mellé egy lapocskát mellélek oly kéréssel: hogy a megyei bank eszméjének azon pártolói, kik azt a megye érdekében kívánatosnak, szükségesnek ismervén, annak felállítását saját hozzájárulásukkal is eszközölni készek, becses nevüket az

érdeklett lapocskára feljegyeztén, azt posta útján hozzám beküldeni ne terheltessenek.

Ha a beérkezendő lapokból arról fogok meggyőződni hogy nézeteimet tekintélyes számú megye-tagok osztják és a kivihetőségre nézve némi remény mutatkozhatik: készségesen fogok egy illetékes értekezletet mielőbb egybekérni, mely, a kiviteli módzatok iránt tanácskoztván, az eszme valósításához az első lépést megteendi.

Elismerem, hogy az ügy keresztülvitele nem kis nehézséggel jár s némi áldozatot igényel. De a meggyőződés-szülte erős akarat csodákat tehet, s a társulás oly hatalmas emeltyű napjainkban, mely nem egy chimerának látszott dolgot megvalósított már. A valódi jó akarat nem a nehézségeket nézi, melyek szándokai útjában állanak, hanem a végcélét, melyet maga elé kitűzött.

S hogy itt a végezel nagy és nemes, s e mellett hasznos és üdvöt hozó a megye anyagi viszonyaira – és a terv egy szebb jövő zálogát hordja méhében, azt – úgy vélem – senki kétségbe nem vonandja, feltéve, hogy a terv úgy lesz kivivé, mint kivitetnie kell – a megye legjobbjai összes erejével, s a közbizalom aegise alatt.

Teljes bizalommal nézek tehát a megyei bank jövője elé, mely ha létre nem jő ma, létre fog jönni „é”s-4étre kell jönie később; – a mag el van vetve, ne keresse senki, mely igénytelen kezek vetették azt el; e mag kikelése csak idő kérdése.

Sz.-Fehérvár, márczius 12-én 1868.

Kenessey Kálmán.

I.

Február 2.

Erős meggyőződésem, hogy a legszabadabb politikai institution a legjobb törvények mellett is szegények maradunk, kedvezőtlen geograficus helyzetünkben, mely bennünket kiválsólag földmívelésre utal, ha a társadalmi téren erős és folytonos, kitartó törekvés nem megy vérünkbe, a bal kormányzat és rósz évek folytán majdnem a tönkrejutásig alászállott anyagi helyzet javítására.

Nem tartozom a divatos kiváltságot követelő demokraták sorába, de igen is tartozom azok közé, kik soha nem mulasztják el az alkalmat, a társadalmi téren tenni és alkotni valamit, mi szükségben sinylő, roncsolt anyagi körülményű népünk sorsa könnyítésére vezethet, erős hitem levén az, hogy a politika magas paripáján lovagló demokratia csak is az uralomra törés szánandó ambitiojának csillámló bár, de rongyos köpenye marad mindaddig, míg azt nem látom, miszerint a népnek annyit zengedezett javát a gyakorlati téren is előmozdítani kész, ez eszméért minden követ megmozdít, minden kitelhető erővel küzd.

Adósságaitól földre tiport, agyon exequált koldus népben mi jövőt remélhetnek fölfedezhetni a csillámló demokrat theoriák hősei; avagy bírhat-e politikai műveltségre szert tehetni egy, a mindennapi kenyereért küzdő tömeg; avagy nem a communisticus irányoknak kell-e terjedni a szegénység ostora alatt inkább, mint a jutalmazott becsületes munka iránti hajlamnak – vigyük bár a demokratiaát az általános szavazatjog netovábbjáig.

És ha az értelmiség a kenyérszükség gondjai közt pang, sőt hátramegy népünknel, nem természetes-e, hogy a nemtelen ambitiok annál tágasb tért találnak az elégületlen kedélyekben – hol egy jobb jövővel kecsegtető agitatio, melyeknek biztos

alapját maga az izgató legkevésbé bírná kimutatni, termékeny földbe hullanak és az elégtelenség, a becsületes munka jutalmábani hit elvesztése napról napra tágabb tért nyer. S nem csodálom, ha ez így van: a nép anyagi viszonyai fennen kiáltanak javítás után! s ki hazája javát komolyan óhajtja, kinek az önzés piszkos kérge nem páncélozta végkép el mellét, ki szóval emelkedettebb lélekkel bír, annak gondolkoznia kell e szomorú themán s kezet fogni a hasonérzelműekkel, és a társadalmat fölírni bűnös indolentiájából, minduntalan fülibe kiáltván: ne várj mindent a magas politika ábrándjaitól, hanem segíts magadon, mert Isten is úgy segít!

Nem túlzás az, mit beszélek; helyzetem szerencsétlenül eléggé alkalmas arra, hogy áttekinthessem azon bírói executiok rémséges tömegét, mely nem épen legroszabb anyagi helyzetű megyém népét rongálja. Hány esetet nem kell látni, hol 10-frtos adósság miatt, mely – két-három bírói és ügyvédi helyszínére kirándulás, árverési kísérletek után – 60-70 frtra nő s a szegény ember utolsó menedékét, viskóját emészti fel. – Hát oly nyomorú-e ez a társadalom, hogy nem képes gondoskodni egy pénztárról, hol egy oly ember, kinek bármi kis vityillója van, tíz forintig s tovább is hitelt nyerhessen? – S ha mégis így van: nem kötelességünk-e vállvetve összesegíteni? tartozunk bármely politikai párthoz, legyünk bár jobb-, vagy bal- és szélső baloldaliak: nem tartozunk-e a népérdek legfontosabbjában egyesülni, s elvégre tetteleg demonstrálni azt, hogy kiben emberszerető lélek lakik, az pártkülönbség nélkül demokrata, ha bár dobszóval nem hirdeti is és czégül föl nem tüzi is?

A jelenkor egyik legnagyobb fia, szerintem, Schultze-Delitsch.

Nagy eszméje: az önsegély kifejtése, nagyszerű foglalkozásokat tőn Németországban, hol már 1860-ban 133 népbank vagy kölcsönös segélyegylet működött, s ugyanez évben mintegy 12 millió forintyi kölcsönt osztott ki, természetesen öt-tíz tallérig leszálló apró kölcsönökben, s ha e 12 milliót apró kölcsönökre – ha nem is épen 5-10 talléros, hanem talán

100-200 talléros közép-átlagúakra felosztjuk – 600,000 embernek kelle részesülnie a segélynek szabad emberhez legillőbb e nemében – az önszegélyben.

A nemes eszme messze átkelt a németiség földe határain, – megtenné gyümölcsét nálunk is s napról napra több-több térben hódít és gyümölcsözik. – A Schultze-féle nemes eszme keltette föl a czélt, a győri, a kaposvári, a szili, a veszprémi, a székesfehérvári, a pesti stb. népbankokat.

E fényes eredmény-koszorúzta példák ejtettek gondolkozóba engem is 1865. év elején igénytelen falusi lakásban, s tépelődtem: nem lehetne-e falusi szűk körben is, ha nem is fényes eredményekre, de a körülményekhez képest még is valamire vergődni; – s több nemes gondolkozású férfi segélyével megszületett az e megyében első k.-nyéki kiseded segély-egylet vagy népbank, mely, szegényes falusi körülményekhez szabva, 10-kros” heti betétekre lön alapítva, s két-évi működés után messze meghaladva legmagasabb reményeimet s ott, hol alig mertem hinni, hogy több néhány száz forintnál évenként megtakarítható összegül létez: íme, két és fél évi működés után az üzleti forgalom a 20,000 forintot meghaladja. Kiadtunk kölcsön, 5 frttól egész 200 frtig menő kölcsönökben, mintegy 20,000 frtot, – s mindez szerény, összehordott hatások eredménye; melylyel mintegy 350-re menő kölcsönt adtunk ki, s ugyanennyi egyént mentettünk meg akár a szorongatástól, akár az exebutiótól, akár az uzsorától, és adtunk életet, lendületet számos iparos üzletének.

E kedvező siker ösztönzött engem arra, hogy most, midőn hivatalos állásomnál fogva összeköttetésben vagyok a megyei lakosság minden rétegeivel, folyton buzdítsak, nógassak jobbra és balra az önszegély ügyében, s iparkodjam megtörni a közönyösség ama jegét, mely társadalmunkat fátyolozza.

Őszintén bevallom, hogy a munka nehezebb, mint egyelőre hívém; az eszme még messze van attól, hogy vérbe ment volna át, csak itt-ott értetik meg, de okom csüggedni nincs. Mert íme Rácalmás, Dunapentele, Bicske, Lovasberény, Szaár községekben részint megalakultak, részint alakulóban vannak a segélyegyletek; s merem reményleni, hogy,

ha lassan is, a példa és példák hatni fognak, s pár év múlva elvégre azon nagy községek is, – mint a 8000 lakosságú Moór a hol eddig minden törekvés meghiúsult és Csákvár, hol annyi iparos üzlet szorul időről időre apró kölcsönökre, és Sárbogárd Adony és Czece stb. követni fogják az elősorolt helységek nyomdokait e téren, hol a vagyonosabb osztály csakis biztos kamatra adja nélkülözhető pénzének egy részét, s azért előlmennie vagy szent kötelessége, vagy pedig szabadelvűsége nem egyéb, olcsó és üres hangnál.

Íme e viszhangot költé fel nálam a „Hazánk” soraim homlokán idézett e napokban megjelent cikke.

Isméltém röviden az eszme fontosságát; elősoroltam vázlatosan, mi történt e tekintetben megyémben, – azon szándékkal: hogy lássa a közönség, miként- nincs az a kis kör s e kis körben azon szerény állás, melyben ha valaki tette vállalkozik, sikeresen ne tehessen, ne alkothasson úgy e téren mint bármely máson is valamit, mi hasznos lehet a társadalomra.

Közöltem főleg a nyéki egylet szerény köréhez képest, meglepő eredményeit, azért, hogy ne mentesse magát egy jó akaratú értelmes hazánkfia is azzal, hogy ha „városban, vagy nagy községben lagnám”, majd tennék valamit. Íme szolgáljon buzdító például Nyék községe 1000 lakosával s a hozzá csatlakozott Velence tán 1500 lakosával, hogy–ha komolyan akarunk tenni, lehet sikerrel alkotni bármely kis körben is. És kinek nem jutott osztályrészül fényes alkalom egy ország boldogításában közremunkálhatni: ám ragadja meg az alkalmat, saját kis körére hatni. A valódi jó akarat nem kivan fényleni, nem vár jutalmat, működik zajtalanul, ismeretlenül – sokszor köszönet nélkül is; egyedüli jutalmat az öntudatban s egyedül abban keresvén, hogy azon kis helyet, melyre a gondviselés helyezte, polgártársai javára emberül betölteni igyekezett.

Ki így gondolkozik, abban ráismerek a nép valódi barátjára – ha úgy tetszik – a demokratára; de míg az e címét igénylők csak a magas phrasisok s a gyűlölet és viszály magvai szórása gyümölcstelen s legjobb esetben is átkot termő terén maradnak, és a társadalom mezején eszközölhető javítások

munkásai közé be nem állanak, engedjék meg, hogy szándékuk valóságos és komolysága fölött kétkednünk legyen szabad.

Azon óhajással zárom soraimat, vajha a megyék és városok élén álló tisztviselők s egyéb kebelbéli befolyásos egyének becsületbeli kérdésnek tekintenek, – megyéjük s városukba az önségely nemes eszméjét – mielőbb, mert minden percért kár, mely használatlanul elveszett – valósítani.

II.

Február 11.

A demokracia szép és nemes jelentésű szó, de csak úgy: ha – nomen et omen habet – kifejezi az első sorban a politikai jogközösséget, melyet semminemű válaszfal meg nem zavar, és kifejezi a néperdekek zászlajának magosan lengését, melyet előítélet nélküli erős karok fenlobogatnak; – azon néperdekeknek, melyekről Tocqville pár évtized előtt állítá már, hogy azoknak a közmegelegetés színvonaláig ki kell fejlődniök, s a mely kifejlődést ép úgy elömozditják azok, kik az eszmének lelkesült barátai, mint azok, kik vakon ellene állnak, mert mindnyájan eszközök vagyunk az istenség kezében. Felesleges mutogatnom, mennyire igaz e tétel másod fele is, csak a francia nemesség konokságára kell utalnom a forradalmat megelőző időkben, hogy elhigyjük, miként azok is a demokracia javára dolgoznak, kik, nem tudván megalkudni a kor szellemével és az emberi jogokkal, – a középkor sötét szellemeihez illő ridegséggel – konoksággal tekintik a nép ügyét és annak szellemi, mint anyagi érdekeit.

Nincs tehát ok keresztes háborúra izgatni a néperdekek mellett – felvilágosult korunkban és legkevésbbé nálunk, hol, valljuk meg, hogy az aristokratia az ősidőktől fogva csak kivételesen mutathat föl szégyenfoltokat, s azért legkevésbbé volt gyűlöletes a föld minden aristokratiája közt; egy tagadhatlan neme a patriarchális, bizalmas jó együttlétnek uralgott a volt földesúr és jobbágya között, mutatja már csak azon körülmény is, hogy 1848-ban, midőn a jobbágyság megszűnt s a kedélyek az események által fokozott izgalomban voltak,

mégis nálunk boszúvágy által vezérelt rakoncátlanság alig; de csak alig mutatkozott e széles hazában, midőn a continens legműveltebbjének tartott badeni nép sorba szóra az üszköt úrilakok, majorok és gyárak födelére.

Ma sincs nevezetesebb nyoma a nép gyűlöletének a volt földesúr, átalában az úr ellen, eléggé bizonyítja azon körülmény, hogy a képviselőház igen nagy többsége a nemességhez tartozik s a volt földesurak erősen képviselvék, sőt a legszorosabb értelembeli népből egyetlenlenegy tagot sem mutathat fel; be kell vallanunk, hogy bizonyos részről e gyűlölet átkos módon szítatik, de a végsőig el fogna enyészni az – ha volna is – ha a nép saját egészséges gondolkozására hagyatnék, látván, hogy ha ínségében segélyre szorul, a nagy szavak, a gyűlölet emberei zsebéből ugyan alig lát egy pár krajczárt akkor, mikor a volt földesúr tiszteletreméltó áldozatokkal siet segélyére még oly időben is, midőn saját magtárai is üresen hagyattak a sanyarú év által.

E kis eltérést sajátlagos tárgyamtól tettem, időszerűleg, ép e napokban – akkor, midőn a demokratia czége alatt bűnös játék űzetik a jóhízemű néppel, melyet erőnek-erejével a demagógia s a communismus karjaiba akarnak beugrasztani oly kezek, melyek rombolásra igen, de építésre kevés vagy semmi hajlamot nem látszanak mutatni.

Valóban nem a pártszenvedély, melyet nem ismerek, de egyedül hazám jövője iránti aggodalmam készit ily őszintén szólani, kérdvén: ha a népben minden kegyeletet és tiszteletet sikerülne lerontani bizonyos embereknek, ha a budás férfiban – hogy a kecskeméti tribunussal szóljak – csak árulót látand a nép, s a fennálló rend és ennek közegei gyűlöletessé válnak előtte, vájjon ha sikerülend ama most kicsi szélső pártnak többségre vergődnie: lesz-e képes kormányozni egy oly tömeget, melyet minden fennálló kormányt gyűlölni, megvetni, annak ellenszegülni, közegeit hazaárulóknak tartani tanítottak mesterei– kérdem: vájjon nem épen saját fegyverével lenne megverve a nemesis által azon töredék, mely pillanatilag saját céljaira nézve ugyan czélszerűen vél működni, de mely saját magát fogná adandó alkalommal lehetlenné tenni?

Mindezzel csak azt akarom mondani, hogy a demokracia küzdjön nemesen, nemes férfiakhoz illő fegyverrel, úgy a sajtó, mint a közélet terén, a népérdek mellett, de küzdjön szenvedély és gyűlölet nélkül. Az örök igazság, melyet zászlajára tűzött, nem szorult szeretetlen fegyverre; fénylő nap az, melyre csak figyelmeztetni kell, higgadt, nyugodt szavakkal a kételkedőket, s szemeik ki fognak nyílani és látni fognak. Korunkban visszamenésnek lehetősége nincs; a jog- és érdekegyenlőség jelszava minden modern államnak; a középkori eszmék múmiáit balzsammal tovább támogatni lehet ugyan, de életre hozni többé soha.

S ha ez így van, nézzük szenvedély nélkül: melyek a a nép legsürgősb érdekei, avagy az ige, avagy a kenyér-e?

Talán nem vádoltatom vastag materialismussal, ha állítom: hogy mindenekelőtt élnie kell a népnek, hogy az ígét hallgathassa. Vagyis én első sorban, a nép anyagi helyzetén kívánnék segíteni, aztán iparkodnám őt, midőn anyagi helyzeténél fogva mind ideje, mind kedve lehet tanulmányokra, a politikába is tüzetesebben beavatni, őt abban szorosabban szerepeltetni, – már csak azért is, mert mindaddig, míg egy nép a jólét bizonyos fokáig nem emelkedhetik, vagy játékszere marad a szenvedély és ambitionak, vagy minduntalan ki van téve a mammon csábjának áldozatul esni. Teljes politikai függetlenségre, érettségre nyomorral küzdő nép soha fel nem emelkedhetik, – e polcz csak a senkire nem szorult, vagyonos pépnek jut osztályrészül. Ki e tekintetben velem egyetért, az mindenekelőtt áttekinti a nép helyzetét, és pedig kiki saját megyéje vagy még kisebb körében, – s ha látja, hogy e nép „akár a balkormányzat, akár a rossz évek folytán adósságokkal terhelten, a zugírások és az uzsorások áldozataként tengleng, – nem okoskodva azon, mi az oka e szomorú helyzetnek, az időt a recriminatiokkal, az átkozódásokkal – melyek úgy se használnának – nem vesztegetve, iparkodni fog igen is első sorban oda hatni, hogy módok találtassanak, e kiáltó bajon segíthetni.

Módot kell találni első sorban és mindenekelőtt kimenteni a népet a feje fölött Damokles kardjaként függő bírói

executiók alól, melyeknek ha a maga útján a társadalom által gát nem vettetik, elérjük azt a szomorú időt, melyet vajha távoztatna tőlünk az ég, hogy e szép magyar földön, ennek ös gyökeres népe – proletárrá, birtoktalan, vagyontalan lesz a proletarismus minden kínjaival és demoralizáló minden járulékaival. Elérjük az időt, midőn csak nagy-, vagy nagyobb és semmi vagyonú emberek özönlik el ép azon országot, mely csak alig húsz évvel előbb arról volt egész művelt világon nevezetes, hogy aránylag végtelenül kevés proletariusa volt, s e csekély proletariátus is gond nélkül megélhetett két keze munkája után s ugyan ez okból nem volt oka a fennálló renddel elégedetlennek lenni anyagi tekintetben, – nyugodtan látott napi munkája után, mely neki és családjának a bizonyos, szegényes jólétet megszerezte.

S ha az a kis földbirtokos, ki oly rendkívüli előszere-ttel csügg az ősi barázdákon, melyeket művelni főélvezete, s melytől megfosztatni kárhozatnak tekint, midőn földjéből és házából kiexequáltan, elkeseredetten azon társadalom ellen, mely őt megmenteni nem sietett, átkozva a fennálló rendet, önmagával meghasonulva a birtoktalanok sorába esik le: vájjon nem azon elégedetlenek számát fogja-e szaporítani, kiket egy jobb jövővel – reá nézve soha nem valósulható izgatás, – a communismus álmain keresztül, – a forradalmi vágyak netovábbjáig korbácsol, – oly helyzete levén, melynél rosszabbat, a legkedvezőtlenebb esetben sem találhatna. Kérdem, lehet-e ily tömeget aztán bármely pártbeli legjobb akaratú kormánynak is sikerrel, sőt általában kormányozni? S lehet-e az ilyen tömegnek hazafiságára hivatkozni, és–még tovább megyek–lehet-e csodálni, ha az ily tömeg akkor, midőn azon haza, melyhez őt földbirtoka oly erős kötelékkal fűzte, – s mely őt proletárrá süllyedni engedte, – megszűnik szemében azon varázserővel bírni, melylyel még ma bír, és „nem találván honját e hazában – idegen isteneknek is kész zsoldjába állani, ha azok őt egy jobb anyagi léttel kecsegtetik.

Tehát úgy emberi mint polgári kötelességünk, sőt meg a józan politika is úgy parancsolja: hogy népünket a szeretettel művelt hazai föld birtokában megtartsuk.

elszegényedni vagy – mi több, – birtoktalanná lenni ne engedjük. Ebbeli törekvésünk legyen demokrátiánk főjellemvonása, főiránya, ez legyen azon zászlóra írva, melyet a demokrácia nevében lobogtatunk. S ha e célunkkal tisztába jöttünk: nézzük a módokat, melyek életbeléptetésével célunkat megközelíthetnők.

III.

Február 14.

A politikai kiskorúságnak alig adhatja valamely nép világosabb jelét, mint ha mindent a kormánytól vár, még ott is, hol neki magának lehetne és kellene tennie.

Szerintem e magatartás hosszú évekig absolutismus alatt nyögött oly népeknek lehet csak sajátja, melyek megszokták nem gondolkozhatni, még kevésbé – tehetni saját jóllétük érdekében sem; míg a szabadságban felizmosodott nép átallana mindenért a kormányhoz folyamodni; ott, hol maga is segíthet magán, kormányától csak is annyit követel, hogy engedje szabadon cselekedni! jóakarató törekvéseinek aprólékos akadékoskodásaival gátul ne szolgáljon.

Ennyit csakugyan elértünk magyar kormányunkkal, – ezt még a gyűlölet is alig fogja tagadhatni. Nincs hát mentség részünkre, a semmit nem tevés körül. – Sorakozzunk tehát, kik tenni akarattal és erővel bírunk, vessük össze vállainkat és tanakodjunk: mik is hát azon módok, melyekkel anyagi segélyért kiáltó népgazdászati ügyünk árva állapotán segíteni lehetne és kellene?

Elmondom ezúttal én a magamét, úgy mint tudom, egyáltalán nem képzelvén magamnak, hogy valami pénzügyi képesség vagyok, sőt őszintén bevallom, hogy e téren, csakis óhajtasom után indulván, szívesen tanulok mástól, és szívesen leendek egész örömmel egy-egy életrevaló, bárkitől származott jó gondolat napszámosa.

Első cikkemben Schultze-Delitsch önszegélyezési elméletére fektettem nagy súlyt, s ajánlottam a nép valódi barátainak a népbankok sürgős szervezését, életbeléptetését. És méltán, mert ha eltekintvén az általam idézett példától s a szerencsés-

sebb népességi s' anyagi viszonyok között alakult népbankok forgalmát nézem, oly tekintélyes összegeket látok szerepelni melyekkel egy-egy község, sőt vidék szükségletét fedezve lenni láthatom; nem szólok a városokban alakult népbankokról, melyek inkább a kézműipart, a kiskereskedést segítik, de szólok az oly falusi s ekként vagy legnagyobb részt, vagy legalább is nevezetes részben a kis földbirtokok által igénybe vett somogy megyei szili községbeli népbankról, melyről már keletkezése után úgy értesültem, hogy első egyévi forgalma 28,000 ft-ra rúgott, mi ha áll – és hiszem hogy áll – kétségtelen, hogy Szil község, sőt a netán csatlakozott egy-két község kis birtokosaira nézve elégséges támaszul szolgál a földbirtok megmentése tekintetéből. S ekként a falusi népbankokat, melyek okvetlenül üdvös szolgálatot tesznek, nem csak a kölcsönök kiosztása, de a tőkeképzés iránti hajlam ébresztése s ápolása tekintetéből is, tovább pedig első sorban terjesztendőknek tartom.

De ha elgondolom azt, miként sok község oly annyira eladósodott, elannyira leszállott anyagi helyzetű lakosok Összege, hogy közöttük betétre alig, és csak is kölcsönkérőkre lehetne számítani, és a népbank felállítása a lehetetlenségek sorába tartozik, s ha meggondolom azt, hogy a legjobb esetben is e bankok útján a legkiáltóbb bajokon rögtönözve segíteni nem lehet: más expediensről is kell gondoskodnunk, egy oly pénzügyintézet felállításáról, mely védő szárnyait legalább is egy vagy két megye határára kiterjeszthesse, s ha az önségély gyakorlata a megrongált földbirtokon segíteni már nem képes: legyen egy menvár, hol a szorongatott adós biztos, nyugodt oly kölcsönre tehet szert, hol sem váltóval nem préselik, sem, ha a kamatokat pontosan fizeti, a visszafizetésre bizonyos időhatár kiszabásával kötelezve nincs.

De hát mit vétett a „Magyar földhitelintézet?” fogják kérdeni sokan, – avagy nem az egész országra alkottatott-e az? – s mirevalók volnának e mellett a megyei bankok?

Először is azt felelem, hogy a m. földhitelintézet legkisebb kölcsöne 1000 ft. levén, ily kölcsönre hypothekálul alig minden századik kisbirtok képes.

Másodszor: a földhitelintézet kisbirtokosnak drága kölcsön, sok oknál fogva. Tehát: megyei bank *for ewer!*

És mi alapon állítanék fel a megyei bankot? — kérditek ismét. — Talán záloglevelekkel működtetnök őket, mint a földhitelintézet?— Záloglevelekkel működő megyei vagy akár kerületi földhitelbankokat én nem javaslanék felállítani, mert láttuk, hogy a m. földhitelintézet záloglevelei is mily veszteségével lehetnek a kölcsönvevőnek árusíthatók kedvezőtlenebb pénzügyi viszonyok közt; s ma, midőn e tekintetben panasz nem lehet, ma is 9-10 száztóli veszteséget kell a kölcsönvevőnek szenvedni kölcsönzött tőkéjénél.

Óhajtandó lenne azért, hogy vagy részvények útján alapíttatnának efféle vidéki hitelbankok, mi nem épen lehetetlen, — nem lehetetlen az esetre, ha e bankok a rendes betáblázás s földhypothekára adandó kölcsönök mellett, a kereskedelem segélyére is kiterjeszkedvén, váltó-escompt s váltó-kölcsönüzletet is folytatván, ekként a részvényeseket nem megvetendő dividendával is kecsegtethetik.

Ez utóbbit nem kell, nem szabad kifeledni a számításból, mert pénzkérdéseknél megszűnik a kedélyesség s philanthrop czélokra csak kevés tőkét foghatnánk az illető pénzládákból kivarázsolni; össze kell tehát úgy a kölcsönre szorult földbirtokos, mint a tőkepénzes érdekét kötni, mi nem lehetlen, sőt könnyen megtörténhetik.

Ha részvények útján nem volna lehető ily bankot felállítani, vagy ha csak kivételesen sikerülne: azt tartom, hogy a törvényhozás figyelmét kell, hogy magára vonja ez ; égető kérdés a kis földbirtok — a nemzet zömének ez égető ügye, mely segélyért kiált.

Ha vasútakra kölcsönt bírunk eszközölni, harmincz — negyven milliót e czélra is fel kellene vennünk; mit annál könnyebben vélek eszközölhetőnek, mert e pénz nem költetik el, hanem szigorú szabályok szerint biztos, kamatozó kölcsönkép helyeztetik el, mit ha a tőkepénzes előre tud, csak könnyíteni fogja a kölcsön előjegyzését.

30—40 milliót ki keveselni fog e czélra, annak azt felelem , hogy magam is kevésnek gyanítom ez összeget — ha a

nép minden terhét át akarnók venni; de én megelégszem: ha csak a bírói executiók alatt álló vagyon mentetik is meg s ennyit egyelőre ez összeggel elérhetni vélek.

Poroszország kormányai már nagy Fridrik óta tudták, e tekintetben mit kell tenniök: számos földhitelbank segítézezi ott olcsó kölcsönnel a földművelést, a nagy és kis birtokot egyaránt; – míg a mi mostoha viszonyaink közt, e nagy földmível ő országban, egyetlen földhitelintézettel bírunk, mely, hogy az összes roppant szükségletet ki nem elégítheti, önként érthető.

Tegyen meg mindent a társadalom, mit tennie e téren lehet, – de ha a kormánynak azt kell látnia, hogy a baj nagyobb, mint hogy azt associatio útján gyógyítani lehetne: előáll a pillanat, melyben az iniciatívát meg kell ragadnia s országos erővel – legyen az készpénz, vagy legyen az hitel – kell, hogy megragadja az ügyet, mely halasztást alig tűr. S hogy a kormánnyt a törvényhozás egész erélylyel támogatni fogná e törekvésben, kétséget nem szenved.

A népképviselőknek ismerniök kell e bajt, mely népünk életfáját támadta meg s ők nem fognak késni, kötelességüknek megfelelni.

Ki csak jó, szabadelvű törvények alkotásában keresi s találja fel a státusbölcesség netovábbját, az, szerintem, nagy tévedésben van, ha elfeledkezik arról, miként kell és szükség a népet megalkotni anyagilag is.

Viszonyaink közt első és legfőbb kötelességünk: a kis-földbirtok iránti gondoskodás.

Gondoskodni arról, hogy e birtok kellő beruházással elérhető s megtartható legyen.

Gondoskodni arról, hogy minél több egyén lehessen birtokosa a haza földének, s ekként minél több egyéni érdek legyen ahoz kötve.

Gondoskodni arról, hogy a proletariátus átka minél kevésbé nyerjen tért e földön, – s a mennyiben még is létez: legyen gondoskodva, hogy két keze munkája után nyugodtan élhessen.

A mely kormány ebbeli kötelmeit ismeri és erélyesen végre is hajtja: az népszerű kormány fog lenni—minden elleneséges declamatiók daczára is; de mely e téren nem értené teendőit, mely fel nem fogná azt, hogy egy nagy, majdnem kizárólagosan a földművelésre utalt országban, mely óriási fontosságú ép a földről s annak birtokossairóli gondoskodás, amely kormány fel nem fogná azt, hogy nálunk az adók legterhesebbje a földadó, mely nagy szerepet játszik a költségvetésben; míg szerencsésebb viszonyú országokban ép a föld az, mely legnagyobb kímélésben részesül: mely kiáltóan parancsolja tehát a politikai bölcsesség a státusterhek viselésének eme nagy tényezője — a földnek ápolását, e föld érdekének minden más érdekek fölébei emelését, a mely kormány fel nem fogná, hogy zászlajára ezt kell tűznie: „Sub hoc signo vinces!”— azon kormány — nyugodt jó akarattal hangoztatom — nem fogna érdemes lenni soha, bármely csillámló törvényjavaslatok mellett is, a magyar nemzet bizalmára.

IV.

Február 21.

Nem ártana kissé részletezni — monda e napokban egy tisztelt barátom — hogy, miként véled a megyei bankokat részvények útján felállíthatni. Ez óhajtnak annyival szívesebben felelek meg, mivel mind inkább látom, hogy a megyei bankok felállításának eszméje kedvező fogadtatásban részesült; — jelül annak, hogy a közérületnek egy nevezetes húrja lön ez eszme által érintve, melyet tovább játszani — óhajtanám, hogy az enyimmnél avatottabb kezek vállalkoznának.

Reá térvén a megyei bankok felállítására, következőleg vélném azokat létesíthetőknek:

Mindenekelőtt szükséges, hogy az ügyet egy a megyében vagyoniilag úgy, mint társadalmilag kitűnő állással bíró, népszerű egyéniség vévén kezébe, egy közép — 7080 □mértföldnyi — megye területéhez képest legalább is 3040 alapító tagot gyűjt Össze, egyenkint 2000 frt. alapítvánnyal — illetőleg alapítványlevéllel, melynek névszerinti értéke 60-80,000 frt,

miből azonban egyelőre csak 10 száztóli lenne, vagyis alapítványonként 200 frt. befizetendő, mi is készpénzben tenne 6-8000 frtot, – kibocsáttatnék 400 db. részvény 200 frtjával: 80,000 frt.; – visszatartatnék más 400 db. részvény, mely szükség szerint utólag lenne kibocsátható.

Ekként megkezdethetnék az üzlet 60,000 frt. biztosítéki részben névérték szerinti, részben kész pénzbeli alaptőkével és 80,000 – esetleg 160,000 frt. részvénytőkével, mi összesen 220,000-240,000 frtra rúg.

Fedezve levén az alapítványi tőke, s legalább 80,000 frtig a részvények is, – helybenhagyatván kormányilag alapszabályai, mindenekelőtt alakúlnak jelentvén ki magát a banktársulat: azonnal a megyei legjobb nevűekből, elnököt, szakértő igazgatót és bizottmányt választ, és cégét a váltótörvényszéknél bejegyezteti.

Felhívja a megyei közönséget, hogy nélkülözhető, félretett és teendő pénzeit a megyei bankba helyezze el. Eszközölje ki a társulat a megyénél, hogy a megye becsületbeli kérdésnek tekinti a megyei bank leghathatósabb pártfoglalását, érdekei előmozdítását; e célból az árvavagyon, legalább azon része, mely ezután folyóvá lesz, e bankba tétetik – de külön kezelés alá, s e külön pénztár csak is legszigorúbban megvizsgált hypothekára kölcsönöz betáblázás mellett, nehogy a veszélynek csak árnyéka is létezhessen.

S ekkor megkezdí működését.

Mielőtt vázlatomban tovább mennék, azon felmerülhető kételyre: miként lesz ama 400 részvény a földbirtokosok ismert szűk pénzviszonyai közt elhelyezhető? – azt felelem:

Először és mindenekelőtt oda fog hatni a megye, mely e kérdésben már az alakításnál érdeklendi magát, legbefolyásosabb bizottmányi tagjai s birtokosai állván az ügy élén: hogy a megye minden községe legalább is egy részvényt szerezzen.

Tudván a községek, hogy e bank első sorban a megyei kis-birtok oltalmára, javára alapítatik, nem fognak késni – nagy rábeszélési szükség nélkül is, – az ajánlott részvényt elfogadni, melynek ára, ha másként ki nem kerülne, a megye engedelmével a költségvetésbe felvétetik s kivettetik. – Me-

gyémnek például 90 községe legalább is 90 részvényt vehet; azonban, tekintve, hogy – bár gyéren, de egy némely pár ezer forint tőkével is bír: nem kétlem, hogy a községeknél 100 részvény is elhelyezhető lenne.

Ezután jönnek az egyesek; minden pénztelenségünk mellett is, készek vagyunk egy nagy, egy helyes eszméért áldozni ha kell, s tekintve a nagy-birtokosoknak – kevés kivétellel – kedvezőleg ismert ügyszeretetét, tekintve a középrend buzgalmát s a kebelbéli kereskedelmi osztály hazafias érzelmeit: nem aggódok az iránt, hogy – legalább Fehérben – ha jó kezek által indíttatik meg az ügy, a 400, sőt több részvény is elhelyezhető nem lenne, s ha nem utalok is a központ pénzembeire: egyelőre kisebb terjedelemben is megindulhatna az ügy; a várható betétek, az árvavagyon behelyezése csakhamar oly meglepő összegre fogván a forgalmi tőkét emelni, hogy 2-3 év után, minden kiáltó bajon segítve lenne.

Mindenesetre nevezetes szerepet játszanék e banknál az árvavagyon elhelyezése. Legyen szabad e pontról kissé bővebben szólanom, mert e kérdés komolyan foglalkoztatja a közügy embereit pár év óta; óhajtom pár sorral én is érinteni, azért, hogy az eszmék tisztáztassanak.

A Bach-rendszer alatt az árvavagyon összpontosítva kezeltetett a központban.

1861-ben a megyék, legalább az én megyém, – talán a lefolyt korszak elleni természetes ellenszenvből is, de talán a községek óhajtására is – ez árvabankot cassálták, az árvavagyon az illető községek árvatáraitra szétosztották.

A községek, hogy keblökben inkább szeretik az árvapénzt kezeltetni, igen természetes: kényelmesebben hozzáférnek a kölcsönhöz, a kezelők rokonik és barátainak könnyű szerrel szívességeket tehetnek a kölcsönzéssel. Ámde nagy árnyoldala e kezelésnek mindenekelőtt, hogy az egyszerű földműves árvatya a pénzkezeléshez csak kivételesen ért, s árvaatyaságának – igen gyakran, legnagyobb becsületessége mellett is, áldozatául esik – megbukik.

Miért teszszük ki folyvást a nép színét, javát e szerencsétlenségnek, – s az árvavagyon a lehető veszélynek?

összpontosítsuk – tehát az árva vagyont – de, hogy rázkódás nélkül történjék az, talán csak az ezután befolyandót, a megyei bankba.

De gondoskodjunk arról, hogy azt semmi körülmény közt veszély ne érhesse.

Gondoskodjunk arról, hogy az illető község e bankban legalább oly összeg erejéig, minő a községi bankban kezelt árvatőke, biztos hitellel bírjon.

Ha erről gondoskodva lesz: a községek féltékenysége gyérülni – sőt megszűnni fog, főleg akkor, ha látandják, hogy a bank kezelése mellett azon kiáltó s a képtelenséggel határos baj, miként a nagykorúvá lett árva törvényszékieleg kiutalványozott pénzéhez – a falusi kezelés mellett, sokszor egy év után sem juthat s utalványát 20-30 sokszor 50 száztóli veszteséggel elfecsérli, – megszűnik.

Íme, így gondolnám én a megyei bankokat felállíthatóknak; ki jobbat tervez, készséggel hátravonulok.

De ismétlem, és százszor is ismétlendem, ha kell, hogy a „megyei bankok”-ra oly kiáltó szükségünk van, a legfőbb adóalap a föld ápolása, megmentése, a fölnmívelési ipar fejlesztése, a nép vagyonosadásának előmozdítása tekintetéből, hogy nekünk egyesekül minden kitelhető erővel kell a bankok felállításán működni.

S a mennyiben körülményeink szigora jóakarató törekvéseinket meghíúsítaná: a kormánynak segélyüükre—illetőleg a fenyegetett földbirtok segélyére jönnie – mint már szintén érintem – elmulaszthatlan és elodázhatlan szent kötelessége.

V.

Február 22.

Senki magamnál jobban nem érzi, mennyire hézagoss, mennyire felületes tervezetem a megyei bankok felállításáról, csak egy eszmecsillámnak tekintem én azt, melyet szakértőbb elme és elmék, – ha tüzetesen tanácskozás elé kerülni szerencsés lenne az ügy, – majd kitöltenek, majd kiegészítenek.

Legelső s legfőbb kifogást tervem ellen azzal lehetne tenni: hogy oly szűk pénzalappal megindítva, megyei bank mikép felelhetne meg egy-egy megye – egy kis ország szükségletének?

Ki ez ellenvetést teendi, annak teljesen igazat adok. Óhajtanám, bár lennének oly helyzetben, hogy a milliók az első szóra előtermenének; pénztelen körülményeink közt, kizsarolt –bármely jóakarató elemekkel, nagy összegekre gondolni nem lehet, s a pénzvilág embereit philanthrop eszmék nem igen szokták touchirozni – sa pénzt ládáikból kibüvölni: nekik nagy dividenda kell, – itt pedig ezzel nem kecsegtethetők, habár egy szerényebb, közepes nyereségre itt is biztos a kilátás.

Nagy dividendát csak is váltó- s ezzel rokon üzlettel lehet elérni, ez üzlet pedig bankunknál csakis akkor lehetne megindítható, midőn felállításának főczélja: a földbirtok igényei, meglehetősen fedezvék; ha ez megtörtént, ám terjeszkedjék ki a bank a nyereségesebb üzletekre is, de csak is akkor és nem előbb.

Kisebb, bár aránylag szerény összeggel is meg lehet kezdeni, teljes bizalommal a jövő iránt, a megyei banküzletet.– Először, mert a pénzbetétekre bizton számítani lehet, másodsor: ha a megye az árvapénzeknek a bankba fektetését kimondja, csak megyémben, hol a készpénzbeli árvavagyon 1.460,000 frtra rúg, már az első évben ez oldalról is tekintélyes [összegre lehet számítani. Nem aggódnám tehát egy perczig is la kezdet kicsinységén, kilátásban levén még azon körülmény is, hogy egy jó hitelű bank, szükség esetén nagyobb pénzintézetektől – legalább az alapítványlevelek értékéig, kölcsönt is nyerhet; de a legbiztosabban számítani lehetvén egy, a közér-Szület által erősen óhajtott, általa istápoltt, a megye legjobb nevei által vezetett pénzintézet napról-naprai gyarapodására, s [ha rajtam állna: haladék nélkül hozzáfognék azon műhöz, mely megyém felvirágzásának hatalmas emeltyűje fogna lenni; ámde e téren egyes igénytelen erő vajmi keveset tehet, – s be kell várnunk az érdeketek, az illetékesek sorakozását.

Feltéve már most, hogy a megyei bank létesül, feltéve – mint másként nem is lehet, – hogy az erős virágzásnak

indul: nézzük, a legsürgősebben követelt hypothecalis kölcsönökön kívül mi lehetne ez intézetnek még feladata a megye népe érdekében?

A gazdáknak, főtekintettel a kis-gazdákra, később – ha megizmosodik a bank – minden kivétel nélkül, leendő termésekre, kellő biztosítékok kikötése mellett, előlegeket adni.

Ha a bank kellőleg megerősödött már s módjában áll nagyobb – csak száz holdakról beszélek még most – birtoktestet megszerezni, s azt parcellirozza és méltányos áron – nem úgy mint azt némelyek tévák – az intézet célzataival megférő kis nyereség és évi törlesztés mellett, iparkodó néptagoknak eladja, köztük kivételesen még olyanoknak is, kik becsületeségüknél, szorgalmuknál egyéb hypothekával nem bírnak ugyan, de az új birtok hypothekául szolgáland a kölcsönre nézve; ekként a birtoktalant birtokba juttatván, a proletariátus terjedésének ellene dolgoztunk s a mennyiben egy ily birtokon letelepülések is történnek és pedig leginkább a birtokvásárló családok ifjú, önálló működésre törekvő tagjaiból, – aragyar faj szaporodása is czélszerűen előmozdítatik.

S hogy ez utolsó tekintet is nagy figyelmére méltó a nemzetgazdászati barátinak, önként érthető, ha meggondoljuk, mennyire csekély szaporodási eredményt mutathat fel a magyar faj, melynek gyarapodását előmozdítani számban úgy mint erőben, gondjaink egyik legfőbbjéül kell kitűznünk.

Röviden összevonva: a megyei bank feladata, első sorban a megyei földbirtokot – főleg a kis-birtokot a bírói executiók alól felmenteni, – a szorgalomnak a birtokterjeszkedést lehetővé tenni, – az osztozások által okozandó nehézségeket legyőzni segíteni, – a birtok helyes művelhetését, a szükséges beruházási tőke nyújtása által, elősegíteni; – a birtok után vágyó becsületes munkásnak bármi kis ingatlan szerzésére alkalmat szolgáltatni, – a magyar faj szaporodását a nagyobb területben megvásárlóit, kisebb részletekben újra eladandott birtokoni telepítés által közvetve előmozdítani, – s mindezekon túl, később, a megyei kereskedelmi forgalmat könnyen hozzáférhető kölcsönökkel, váltók leszámítolásával stb. elősegíteni.

Azt hiszem, elegendő vonzeróval fognak csak az itt hirtelenében elősoroltak is bírni egy-egy megyei közönségre nézve arra, hogy annak egyes tagjai, ha kell saját megerőtetésükkel is, közreműködjenek ily közhasznú pénzügyi intézet felállítására, mely hivatva van, a földbirtoknak oly lendületet adni, mely azt képessé teendi, azon lerázhatlan terhek viselése mellett, melyet a mostoha viszonyok reá róttak, egyúttal a hazafiság és köznemzeti vagyonosodás és műveltség emeltyűjéül szolgálni. Vagyonosság és műveltség ikertestvérek. Hol az első létez: önként beköszönt a második is; – míg megfordítva, csak egyeseknél látjuk történhetni a dolgot; kivételesen lehet a szegény egyén művelt, de koldusokból álló nemzet, soha.

Minden eszközzel álljunk hát elébe a fenyegető csapásnak – a proletariátus terjedésének; védjük a földbirtokot, segítsünk minél többeket ahoz jutni, nehogy amaz, majdan országos erővel kiépülendő vasúthálózat, úgy mint Irlandban, burgonyán tengő koldus nép lerongyollott viskói közt hordozza idővel hátán az új kor nagy vívmányait–a locomotívokat, s az ipar ezen óriás emeltyűje csak is az összetorlódott nagy vagyonhoz hordjon újabb gazdagságot: míg a tönkrement birtoktalan osztálynak s körüle legfőlebb is a napszámos szerepe jutna hófergetegek alkalmával.

VI.

Márczius 6.

Elmondván röviden, mit vázlatosan mondandónak véltem, úgy népünk sülyedt anyagi viszonyait, mint azon legfőbb és legsürgősebb eszközöket illetőleg, melyek által e bajt orvosolhatónak tartom: legyen szabad még egynémely oldalról szelölőtetnem a magyar nép életét, s újjal mutatnom azon sérvekre, melyek gyógyításra várnak, azon bajokra, melyeken „a szegény ember” önmaga „segíteni” nem képes, s melyek ellen írt azoktól jogosított várni, kik par excellence az ő – a nép embereinek kiáltják ki magukat s kik, nem kétlem, hogy figyelmeztetésem után egyedül az ügyet tartva szemünk előtt, azon nagy számú demokrata körökben, melyek legújabbban alakultak és alakulni fognak, s melyeknek ép azért, mert demokrata körök, nem

lehet más feladatuk, mint a nép bajain úgy a politikai, mint az anyagi, úgy a testi, mint a morális bajokon segíteni s az associatio útján, mely mindig hatalmas fegyver volt és lesz hozzáértő s hatásos kezekben, iparkodni fognak népboldogító feladatuknak úgy a politikai, mint a közélet terén minden kitelhető erővel megfelelni.

Nem akarom e köröket meggyalázni azon föltétellel, mintha ők a népet egyedül a vezetők politikai céljaira kívánnák kiszákmányolni, nem akarom őket azzal gyanúsítani, hogy ők egyedül politikai tervek koholói lennének; sőt akarom hinni, hogy célzatuk, a politika mellékes üzésével, a népnek érdekeit – legyenek azok anyagiak és legyenek szellemiek, – előtérbe küzdeni, a nép jólléteért minden követ megmozdítani, ezért ha kell, vagyont, ha kell erőt, ha kell mindent, gondolkodás nélkül áldozni.

Ha ez a demokrata körök célzata, ha e jelige áll a nagy zajjal kítüzött zászlón: akkor legyenek sokszorosán üdvözölve általam és a nép minden igaz barátja által, – azok által, kik nem czifra szavakkal, nem soha nem teljesíthető ígéretekkel, nem az álmok arany hegyeivel, hanem a bár szegényes és kiszzerű valóval, de valóval kivannak a népen segíteni.

Vajha így lenne! s e nagy szó demokratia – melynek synonymumai a humanitás, a testvériség, a valódi kereszténység, az erkölcsiség, az igazság, a szeretet – ne használtatnék fel az önzés, a hiúság, a szenvedély, az uralomra-törés nyomorú törekvései által, és ne sülyesztetnék a nép, ez az Isten által jó kedvében teremtett magyar nép, vak eszközévé a gyűlöletnek, a szeretetlenségnek! Vajha békén hagyatnék ekéje mellett s kebelében elérhetlen, soha nem teljesülhető vágyak ne gerjesztetnének és az elégedetlenség átka játszólapdjává ne tétetnék!

Ne lennének feltolakodó vezetői demokratábbak magánál a népnél, mely, ha magára hagyatják, ha félre nem vezetetik, bizton eltalálja veleszületett józan értelménél fogva a helyes utat a politikai téren is, s ki a szintén veleszületett egyeneslelkűségénél fogva nem hajlandó önmagától, árulóját látni a haza szent ügyének oly férfiakban, kik a bölcsőtől kezdve ép e

haza javáért éltek, érte küzdöttek, érte fáradtak, sőt vérzettek is – „nem hírért, nem dicsőségért, de nem is jutalomért,” hanem küzdöttek érte keblök istenétől vezérelten, jó és rossz napokban ernyedetlenül. Es ha nem láthatván közel – a nehéz időkben oly bármi kicsiny kikötőt, hová a haza hányatott hajója kikötni reménylhessen, ha a sötét láthatáron egy biztató csillagzat sem tűnt fel már, a nagy hajótörésből megmenteni igyekeztek azt, mi megmenthető volt – ha már az egész hajót meg nem menthettek: nem hajlandó józan magyar népünk, ha bünyösen fel nem izgattatik, tévútra nem vezetetik, árulóknak tartani azokat, kik, hőskül megküzdvén ama nagy napokban a hon életeért, hosszas száműzetésükből visszatérve, a kivívott álláspontot alapúl, egy jobb jövő felé kiindulásul elfogadják, – s kik, mert a haza sorsával va banque-ot játszani kívánók sorába be nem íraták magokat, most általuk majd nem egy sorba helyzetnek a haza ellenségeivel.

És mindez a demokratia nevében üzetik, – botrányára a józan, a valódi hazaszeretnek.

Messze vezetné tollamat a legújabb események fölötti gondolkozás, elvágom hát a fonalat s áttérek sajtósájos tárgyamra.

Mik is hát a demokratianak s akként a hazabeli demokratia körök teendői – föltéve, hogy felvett címük nem játék és gúny, addig is míg czikkem elején tett ígéretemhez képest alkalmat vehetnék magamnak tüzetesebben fejtegetni a népélet egyes kívánalmait – jelen soraim már is hosszabbra terjedvén mint egyelőre gyanítottam, hogy terjedni fognak, röviden fogok néhány ügyet elősorolni, melyeknek felkarolása a nép barátihoz illő és méltó cselekmény lenne:

Felkarolása s létrehozása minél több helyütt a hazában a népbankoknak, takarékmagtárak, munkások egyletei, a kórházak, a kisdédóvók, a lelenczházak, a bölcsődéknek, a kiházásítási, a temetkezési egyleteknek; feladatuk lenne: társulás útján gondoskodni egyletekről, melyek a szabadonbocsátott fegyenczet pártfogolnák, óvnák a visszaeséstől – adván nekik munkát, szerezvén nekik szolgálatot.

Feladatuk lenne: társulatokat alakítani, melyek a fogházakban létező fegyenczek szellemi és anyagi állapotának javítására hatnak.

Feladatuk lenne: népnevelési egyleteket alakítani, saját legjobb tervök s belátásuk szerint, – népnevelési egyleteket, melyek a szegény, téli gúnya és könyvbeli hiány miatt iskolába nem küldhető gyermekeket a szükségesekkel ellátnák; – avagy nem mindennap hallják a kör érdemes tagjai: a „nincs mit akaszszak nyakába, nem küldhetem iskolába”-féle panaszos refrainjeit a szegény szülőknek? – szóval, feladatuk nagyszerű, majd nem isteni, ha azt értik, ha azt felfogják. Ez az ő valódi feladatuk, mit vázoltam, s nem a politika magas paripájáni olcsó lovaglás, hanem: kilépés a cselekvés terére azon népnek érdekében, melynek paladinjául fölvetik magukat. Ha ekként nem cselekesznek köreink, ha csak a politikai áldomások és licitatio áldástalan terén maradnak, kérem: vegyenek föl valamely más alkalmas nevet és ne üzzenek gúnyt egy oly névvel, mely a művelt világ, a modern államok kegyeletének méltó tárgya.